

французької війни 1859 р., оскільки її події збіглися з часом приготування в російській імперії до визволення селян із кріпацтва. Для Шевченка це питання було болючим, і він побоювався, що імперія може втягнутися у війну, і селянська реформа стане не на часі. «*Ми розходились розкувать / Своім невольникам кайдани. / Аж гульк!.. Изнову потекла / Мужицька кров! Кати вінчані, / Мов пси голодні за маслак, / Гризуться знову*» [5, с. 238]. Будь-яка війна зупиняє суспільний поступ, відкидає реформи, приносить хаос і руйнації, причинами яких часто є не тільки політичні мотиви. Тому пошуки «вічного миру», якими б утопічними вони не виглядали, мабуть, будуть завжди актуальними.

Література

1. Альчук М. Справедливість як сучасний виклик глобалізації. *Соціогуманітарні проблеми людини*, 2021. № 10. С. 5–10.
2. Альчук М. Філософські засади творчості Тараса Шевченка: гуманізм і духовність. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. Острог, 2024. № 26. С. 66–71.
3. Івакін Ю. Коментар до «Кобзаря» Шевченка. *Поезії 1847-1861 рр.* Київ: Наукова думка, 1968. 408 с.
4. Цюрюпа М. Війна. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редколегії) та ін. – Київ: Абрис, 2002. С. 89–90.
5. Шевченко Т. Усі твори в одному томі. Київ, Ірпінь: Перун, 2009. 822 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-24>

МІФ ВІЙНИ: СТРУКТУРАЛІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ ВОЄННОЇ ПРОПАГАДИ

Загребельна І. В.

*студентка III курсу соціально-гуманітарного факультету
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження: сучасна війна існує не лише у вимірі фізичного насильства, але й у просторі мови, символів та наративів. Особливо це помітно у війнах 20-21 століть, де інформаційний вимір стає не допоміжним, а визначальним чинником формування

суспільного сприйняття реальності. Російсько-українська війна є прикладом конфлікту, в якому боротьба за смисли, інтерпретації та символічний контроль має фундаментальне значення. У цьому контексті філософія структуралізму, зокрема семіотичний підхід Ролана Барта, дозволяє розглядати війну не лише як сукупність подій, а як міфологізовану структуру, що функціонує через систему знаків.

Метою роботи є аналіз війни як міфу, сформованого воєнною пропагандою, з опорою на структуралістське розуміння міфу як вторинної семіотичної системи.

Структуралізм як методологічний напрям виходить з припущення, що смисли не є безпосереднім відображенням реальності, а виникають у межах структур – стабільних систем відношень між знаками. Починаючи з лінгвістики Фердинанда де Соссюра, структуралістська традиція наголошує на умовності знака та пріоритеті відмінностей над сутностями. Значення не існує саме по собі, а визначається місцем елемента у структурі [2, с. 86-89]. Цей підхід був поширений у різних сферах гуманітарного знання, зокрема у культурі, міфології та масовій комунікації. Для структуралізму характерним є зміщення фокусу з індивідуального суб'єкта на систему, в межах якої суб'єкт функціонує. Саме ця антигуманістична установка дозволяє аналізувати ідеологічні механізми без апеляції до намірів чи психологічних мотивів окремих осіб.

Центральною для нашого аналізу є концепція міфу, розроблена Роланом Бартом у праці “Міфології”. Для Барта міф – це не архаїчне оповідання, а спосіб означення, характерний для сучасної культури. Як писав Барт: «...але міф являє собою особливу систему в тому відношенні, що він створюється на основі семіологічного ланцюжка, що вже раніше існував: це вторинна семіологічна система» [4, с. 113].

Головною функцією міфу є натуралізація історії, тобто подання соціально сконструйованого як очевидного, природного та позаісторичного. Міф не приховує значення, а спрощує його, позбавляючи критичного виміру. Саме тому міф є ефективним інструментом ідеологічного впливу.

Воєнна пропаганда може бути проаналізована як міфологічна система у бартівському сенсі. Вона не зводиться до поширення неправдивої інформації, а функціонує як замкнена структура значень, у межах якої кожен знак підкріплює загальний наратив.

Російська Федерація протягом тривалого часу розглядає інформаційний простір як повноцінний театр воєнних дій. Починаючи з 2014 року, агресор веде проти України інтенсивну інформаційну війну, яка передувала фізичному вторгненню та супроводжувала його на кожному етапі. Ця стратегія базується не просто на дезінформації, а на

створенні альтернативної смислової реальності, де мова стає інструментом маніпуляції та легітимізації насильства [1]. Ключові поняття у російському воєнному дискурсі – “визволення”, “історична справедливість”, “нацизм”, “єдність народу” – виконують роль міфологічних означників. Їхнє справжнє значення (первинна семіотична система) відокремлюється від реального історичного контексту і наповнюється ідеологічним змістом(вторинна семіотична система). Таким чином, війна постає не як акт агресії, а як нібито необхідний і морально виправданий процес.

Розглянемо концепт “Z” як міфологічний знак. Якщо розглядати як первинну семіотичну систему (мова) – це просто літера латинського алфавіту. Проте пропаганда здійснює “викрадення” цього знака. Він стає означником для цілого комплексу міфологічних означуваних: “сила”, “неминучість перемоги”, “єдність”. Барт зазначав, що міф – це “надлишок значення”, а саме він писав: «...одне означуване може мати кілька означників; так буває, зокрема, у лінгвістиці та психоаналізі. Так відбувається і з поняттям у міфі, яке має у своєму розпорядженні необмежену кількість означників» [4, с. 118]. У випадку з “Z”, символ починає домінувати над реальністю: він з’являється на дитячих садках, великодніх пасках, автівках. Це і є натуралізація: політика стає повсякденним ландшафтом, вона перестає помічатися як насильство і починає сприйматися як елемент дизайну реальності.

Якщо ми говоримо про російсько-українську війну, то слід також звернути увагу на використання терміну “нацизм” у російській пропаганді щодо України. Тут відбувається семіотичний поворот: слово “нацизм” відривається від історичного контексту 1930-40-х років і стає порожньою формою, куди вкладається будь-який прояв української суб’єктності. Це дозволяє пропаганді легітимізувати насильство, оскільки боротьба ведеться не з державою, а з “історичним злом”. Таким чином, міф знімає етичне питання вбивства, перетворюючи його на героїчну дію [4, с. 111-117].

Важливий елемент, який допомагає створювати воєнні міфи, – бінарні опозиції. Структура будь-якої системи тримається на протиставленнях, які виступають фундаментальним інструментом і у творенні воєнних "міфів". Цей підхід бере свій початок у лінгвістиці Фердинанда де Соссюра, який стверджував, що в мові немає позитивних значень, які існували б самі по собі, існують лише смислові розрізнення [2, с. 145-149]. Подальший розвиток ця ідея дістала в працях Клода Леві-Строса, який довів, що бінарні опозиції є універсальними структурами людського розуму, за допомогою яких ми впорядковуємо світ. Для Леві-Строса міф є інструментом медіації, що

намагається розв'язати фундаментальні суперечності людського буття [3].

Пропаганда війни конструює жорстку бінарну опозицію "Свій – Чужий". Згадуючи знову "Міфології" Барта, міф має бути позбавлений амбівалентності. Ворог не може бути просто супротивником – він має стати "абсолютним Іншим" [4, с. 109-121]. Якщо говорити про російсько-українську війну та російську пропаганду у цьому контексті, то яскравим прикладом бінарної опозиції є протиставлення "Росія-Захід". Як первинна семіологічна система – це просто географічні та геополітичні назви. Але російська пропаганда змінює значення і робить їх означниками для таких міфологічних означуваних: "Захід" – "духовний занепад", "хаос", "криза", а "Росія", як протиставлення, – "чесність", "високі цінності", "благородство". Така проста маніпуляція у вигляді протиставлення дозволяє пропаганді легітимізувати воєнні злочини.

Отже, війна у сучасному інформаційному суспільстві функціонує не лише як фізичне зіткнення, а як вторина семіотична система. Після опрацювання праць Ролана Барта та Фердинанда де Соссюра, ми змогли застосувати структуралістську методологію та виявили механізми, за допомогою яких працює воєнна пропаганда. Було доведено, що війна як мій небезпечна, адже конструює паралельну реальність, де насильство втрачає свій травматичний зміст і стає частиною природного порядку речей. Тому філософська рефлексія над семіотикою війни є необхідною умовою для відновлення критичного мислення та повернення подій із площини міфу у площину історичної та моральної відповідальності.

Література

1. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник НАДУ при Президентові України №1*. Київ, 2015. С. 136–141.
2. Ф. де Сосюр. Курс загальної лінгвістики. Київ: ОСНОВИ, 1998. 311 с.
3. Claude Lévi-Strauss. *The Raw and the Cooked: Mythologiques*, Volume 1. New York: Harper & Row, 1969. 422 с.
4. Roland Barthes. *Mythologies*. London: Vintage, 1993. 160 с.